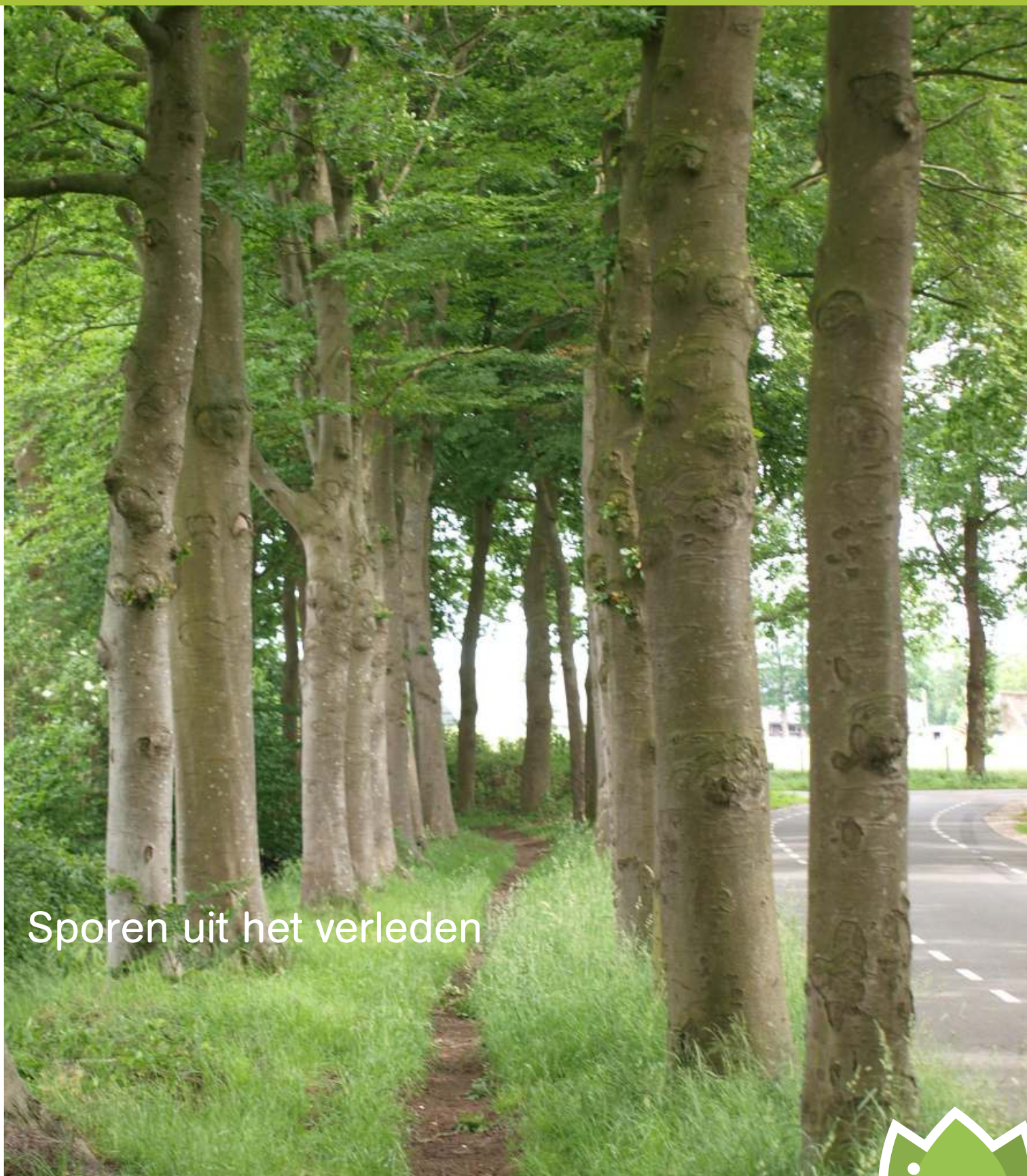

De Groene Gids

CONTACTBLAD IVN EDE

Sporen uit het verleden

BELEEF DE NATUUR!

IVN afdeling Ede

BESTUUR

Voorzitter: Hans Gonggrijp, 0318-840409, voorzitter@ivn-edel.nl
Secretaris: Mathilde van Ravensberg, 06-44251306, secretariaat@ivn-edel.nl
Penningmeester: Henk Schuijt, 0318-650017, penningmeester@ivn-edel.nl
Overige leden:
Albert Loef, 0318-304713, albertloef@hotmail.com

WERKGROEPEN

Scholen:

Joke Veltkamp, 0317-420703, gewoonjokev@gmail.com
Truus van Otterloo, 0318-621059, truusvanotterloo@tiscali.nl

Jeugdclub:

Ineke Jansonius, 0317-413884, kloen.jans@chello.nl

Vogels:

Hans Westendorp, 0318-418465, vogelwerkgroep.ivn.ede@gmail.com, j.g.westendorp@kpnmail.nl

Natuurfotografie:

Ab van der Linde, a.j.vanderlinde@upcmail.nl

Flora:

Wiebe Verbaan, 0318-611947, w.verbaan1@chello.nl

Natuurwerkgroep Otterlo - IVN Ede:

Josephine Hendriks, 06 11239420. (na 20.00 uur), jephendriks@gmail.com.

- Vlinders: Toos van Ekeris, tvanekeris17@kpnmail.nl, 0318-592095

- Vogels: Dick van Houwelingen, dickvh@dds.nl, 0318-591531

- Overige inventarisaties: Josephine Hendriks, jephendriks@gmail.com, 06-11239420

Natuurgidsen

Christ Elsten

Natuureducatie

Corine Klapwijk, corine.kiela@planet.nl

VERDERE GEGEVENS

Postadres: Diedenweg 96, 6717 KV Ede

Ledenadministratie: servicedesk@ivn.nl

Website: <http://ivn.nl/afdeling/ede>

Bankrekening: NL54 INGB 0000 9515 88 t.n.v. IVN AFDELING EDE

Druk: Editoo b.v., Arnhem

Contributie:

Lid	€ 24,00
Lid + huisgenoot	€ 26,50
Vrienden	€ 12,50 (minimaal)

De Groene Gids Redactie:

Remieke Niermeyer, Corine Klapwijk, Marjelle Molenaar
Vormgeving: Leo Klapwijk

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen al dan niet te plaatsen, in te korten of aan te passen.

De Groene Gids is het contactblad van IVN Ede en versijnt vier maal per jaar.

Inhoudsopgave

IVN Ede	2
Nieuwe leden	2
IVN en de 1,5 meter-maatschappij	3
Van de redactie	3
Van het bestuur	3
Remieke Niermeyer krijgt lintje	4
Sporen uit het verleden	6
Een bewogen verleden	9
Het landschap van de oude volksverhalen	10
Florawerkgroep	11
Natuuronderzoekers en werkgroep Scholen	13

Natuurwaarnemingen	15
- Straatjongens van de natuur	
- Juweeltjes van de natte heide: de klokjesgentiaan en het gentiaanblauwtje	
- Planten en hun naam	

Diversen	18
- Nacht van de vleermuis	
- Festival Vier de natuur! IVN tussen de bomen	

Voor de Jeugd	19
- Natuurbingo voor zomer 2020	
- Conferentie Kind en Natuur	

Agenda	20
--------	----

.....

Foto Voorpagina

Bomenrij aan de Krommestreeg

Foto: Sjoerd de Rave

.....

Kopij

Gelieve aan te leveren vóór 1 augustus 2020.

Remieke Niermeyer, tel. 0318-630638,

e-mail: redactie.gg@gmail.com

Teksten als word (.doc of .docx), afbeeldingen in jpeg.

.....

Nieuwe leden

Bernice van Luttikhuisen - Bennekom

Hanneke Moed - Ede

Ineke Ammerlaan - Bennekom

Marijke van Schagen - België

IVN en de 1,5 meter maatschappij

Langzaam maar zeker komt er nu enige versoepeling van de maatregelen rond het coronavirus. Maar zolang groepen met meer dan 2 personen zijn verboden, kunnen we als IVN geen activiteiten organiseren (afgezien van online vergaderingen en sommige online bijeenkomsten). Zodra het wordt toegestaan om met grotere groepen bij elkaar te komen is het weer mogelijk om excursies en andere activiteiten te hebben. We moeten er dan wel voor zorgen dat de groepen klein blijven. Bijvoorbeeld maximaal 5 personen per gids, want dan is het afstand houden van 1,5 meter ook uitvoerbaar. Je moet alleen meer tijd nemen als je iets leuks ziet dat je wilt delen met de anderen. Want op een kluitje er naar kijken mag niet meer.....

Als bestuur blijven we de richtlijnen van het RIVM volgen. Houd onze website en nieuwsbrief in de gaten voor de actuele berichtgeving over onze activiteiten.

Hans Gonggrijp

Van de redactie

Natuurlijk wil de redactie beginnen met de felicitaties voor redactielid Remieke die een 'lintje' kreeg. Van harte gefeliciteerd, Remieke, het is je van harte gegund en je inspanningen voor IVN Ede en ook voor andere organisaties zijn geweldig. Ook de redactie dankt je voor al het werk dat jij doet voor de Groene Gids.

Een welkom aan Leo Klapwijk, die de vormgeving van de Groene Gids op zich wil nemen. We zijn blij met zijn komst nu Leoni de redactie gaat verlaten. Het werk dat Leoni deed is echt specialistisch. We hopen dat Leo het snel onder de knie heeft.

We zwaaien Leoni uit met pijn in ons hart. We begrijpen je beweegredenen. Vandaar dat we je hier heel hartelijk willen danken voor het werk dat je deed voor de Groene Gids. We zullen je missen.

Ook in deze bizarre tijd ontvangen jullie een Groene Gids. Het lijkt wel of veel mensen zin hadden over de natuur te schrijven nu zij meer thuis zijn. We hadden veel kopij. Hartelijk dank daarvoor.

In deze Groene Gids het thema Sporen uit het verleden. Mensen van binnen en buiten IVN Ede schreven daarover.

Tijdens het laatste werkgroepenuitwisseling heeft de redactie een aantal suggesties gedaan voor het interessanter maken van de Groene Gids. We willen proberen regelmatig een themanummer te laten verschijnen met artikelen, die wat meer diepgang hebben dan een verslag of een waarneming. Ook hebben we de onderstaande ideeën geopperd. Deze zullen besproken worden op de eerstkomende ledenvergadering.

- Idee voor de werkgroep fotografie: schrijf in verschillende afleveringen een cursus 'Hoe word ik een goede natuurfotograaf?'. Verschillende onderwerpen kunnen aan bod komen, bijvoorbeeld: landschapsfoto's, macro, dierenfoto's, enz.

- Nieuw onderdeel in de GG *Wall of fame*. In de GG 4 zal één pagina dienen als *Wall of fame*. Leden van IVN-Ede mogen het hele jaar door foto's insturen. Per lid één foto. Er is geen leeftijdsgrens. De redactie kiest de foto's uit. De foto kan geplaatst of niet geplaatst worden. De foto's komen in het bezit van de redactie en kunnen eventueel met vermelding van naam op een ander moment gebruikt worden.

Suggesties uit het werkgroepenuitwisseling: foto's op de website. De meest bijzondere uitkiezen voor de 'wall of fame'.

Foto's laten aanleveren met een verhaal van max 200 woorden. Het meest bijzondere natuurmoment wordt geplaatst. Jaarverslagen worden niet meer in het januarinumnummer van de Groene Gids geplaatst.

Van het bestuur

We zitten midden in een bizar jaar. Door de maatregelen rond het coronavirus heeft ook IVN afdeling Ede alle activiteiten moeten staken. In eerste instantie leek het dat evenementen met minder dan 100 personen gewoon door konden gaan, maar de aanscherping van het advies van het RIVM en de persconferentie van Rutte op zondagavond 15 maart was overduidelijk. Als bestuur konden we niet anders dan besluiten om alle geplande IVN excursies en andere IVN activiteiten van onze afdeling te schrappen om hiermee ook de verdere verspreiding van het coronavirus te helpen voorkomen. Niet alleen onze excursies, maar ook veel activiteiten van onze werkgroepen zijn gestopt.

Het is jammer, want juist het gezamenlijk genieten van de natuur en de natuurbeleving met anderen te delen, maken onze activiteiten voor velen zo waardevol.

Nu zijn we gebonden aan onze tuin of balkon. Maar ook daar kan je genieten van de vogels, bijen, hommels en vlinders op de vele bloeiende planten. Zeker in dit warme, helaas ook erg droge voorjaar, was het daar goed toeven. Vooral in de ochtend kan je ook in je eentje of met z'n tweeën mooie wandelingen maken in een van de vele natuurgebieden in de omgeving van Ede.

Veel vergaderingen gaan online, zoals het IVN Regio Veluwe overleg en de Landelijke Raad. Ook ons bestuur heeft via Skype vergaderd. Zo is daar besloten De Algemene Ledenvergadering te verplaatsen naar dinsdagavond 29 september. Een ALV kan je namelijk niet online houden.

Ons jaarlijks uitje hebben we gepland op zaterdag 5 september 2020.

Milka Sytsma heeft aangegeven dat zij ons bestuur wil komen versterken. Dat is heel fijn, want sinds het vertrek van Corine hebben we een vacature. Zij zal bij de komende ALV worden voorgedragen en zal wel alvast meedraaien met onze bestuursvergaderingen.

Leo Klapwijk heeft zich aangemeld als vormgever van de Groene Gids, met Marjelle Molenaar als achtervang.

Heel bijzonder was de aankondiging van de koninklijke onderscheiding voor onze Remieke Niermeyer. Al 39 jaar heel actief als vrijwilliger bij IVN afdeling Ede. Als bestuurslid, voorzitter, natuurgids, schoolgids, redactielid Groene Gids, verzorger persberichten, Florawerkgroep en kabouterwandelingen. Een belangrijke steunpilaar voor onze afdeling. Niet alleen bij ons, want zij is ook vrijwilliger bij Scouting, Het Rode Kruis en de Hartstichting. Namens onze afdeling hebben we haar een bloemetje gebracht en (op afstand) gefeliciteerd.

Vanuit ons bestuur wil ik u en uw dierbaren in deze moeilijke periode een goede gezondheid toewensen. Dat we na de coronacrisis weer gezamenlijk kunnen genieten van de mooie natuur bij de vele activiteiten van onze IVN afdeling Ede.

Hans Gonggrijp

Remieke Niermeyer krijgt lintje

‘Zomaar een kroon in coronatijd’

Ons IVN-lid Remieke Niermeyer heeft net voor koningsdag een koninklijke onderscheiding gekregen! Remieke, die ook lid is van de redactie van de Groene Gids, is benoemd tot lid in de Orde van Oranje Nassau onder meer vanwege haar verdiensten voor IVN Ede. Een meer dan terecht onderscheiding voor deze actieve vrouw!

Ze werd op vrijdag 24 april om kwart voor twaalf gebeld door burgemeester René Verhulst. Door de coronamaatregelen kon hij het lintje nog niet persoonlijk opspelden. De feestelijke lintjesregen is nog even uitgesteld naar later dit jaar.

Felicite van de burgemeester

Remieke wist natuurlijk nergens van en was helemaal verrast. Ze vertelt zelf hoe ze het moment beleefde. „De telefoon ging en ik werd doorverbonden met de burgemeester. ‘Goedemorgen mevrouw Niermeyer, het heeft Zijne Majesteit behaagd u te benoemen tot lid in de Orde van Oranje Nassau’. Na de felicitatie volgt een lijst met redenen waarom. OEPS, heb zelf nooit beseft dat het er zoveel waren. Het zijn namelijk allemaal activiteiten waaruit ik energie krijg of die mij blij maken:

De lach van een kind, wanneer die wat heeft ontdekt of durft.

De verwondering dat uit zo'n kleine zonnepit zo'n hoge grote zonnebloem groeit of dat één aardappeltje een hele zak vol nieuwe geeft.

De kleuter die een kabouter ontdekt en daarna enthousiast de bijbehorende opdracht uitvoert.

De volwassenen die samen met jou genieten van de wonderen van de natuur.

De cursus waaraan jij je steentje bijdraagt, waardoor de raadselen van wat ons omringt een beetje worden opgelost. De volwassene met een beperking die geniet van stokbrood bakken rond het kampvuur. Of die apentrots is dat ie met behulp van ‘speurtekens’ de weg in het bos of op de hei vindt.”

En dat het een lijst is, bleek wel uit de extra nieuwsbrief die we op de dag van de bekendmaking stuurden naar onze leden. Alleen al voor IVN heeft Remieke in de 39 jaar dat ze lid is van de vereniging zoveel gedaan:

Bloemen voor Remieke

Bestuur: Van 1983-1989 was ze bestuurslid, eerst als vice--voorzitter, later als voorzitter. In die jaren was ze ook actief campagnevoerder tegen plannen van de gemeente Ede die nadelig waren voor de natuur: de COT-plannen op de Ginkelse Hei (Compagnie Oefen Terrein voor tanks en pantserwagens) en plannen voor het Binnenveld en De Kraats.

Groene Gids: Tijdens haar bestuursperiode was ze ook redactielid van de Groene Gids. Na een lange tijd uit de redactie te zijn geweest, zit ze inmiddels alweer vanaf 2007 bij de Groene Gids. Zij is auteur van meer dan 50 artikelen. Naast het redactiewerk verzorgt zij ook de persberichten naar de diverse media voor alle activiteiten van IVN Ede en zorgt ervoor dat de natuurgidsen op tijd hun stukjes aanleveren.

Scholen: Remieke doet veel voor deze scholenwerkgroep. Zij is schoolgids vanaf 1982 en is een van de coördinatoren, met name voor de scholen in de omgeving van Veldhuizen. Zij had een groot aandeel in de totstandkoming van het cursusboek voor de schoolgidsencursus in 1985. Remieke was betrokken bij de schoolgidsencursussen in 1986, 1990, 1993, 1995, 1999, 2007, 2011, 2015 en nu weer in 2019. Remieke hielp ook mee bij het jubileumcadeau van IVN Ede, waarbij zo'n 30 scholen in Ede een vlinderstruik kregen aangeboden. Ook bij de onthulling van het bord 'Ede Zoemt' heeft Remieke gezorgd voor de contacten met een schoolklas voor het planten van bloembollen en het dansen van de bijdans.

Florawerkgroep: In 1994 heeft Remieke, samen met Mans Velvis, de Florawerkgroep opgericht. Vanwege haar uitgebreide kennis van de natuur, zowel van de bloemen en planten als van de dieren, insecten, vlinders en padden-

stoelen wordt Remieke zeer gewaardeerd bij deze bijeenkomsten.

Natuurgids: Sinds 1984 begeleidt Remieke als natuurgids publiekswandelingen van IVN Ede. Vooral de kabouterwandelingen die zij vier keer per jaar op een leuke en spontane manier verzorgt, zijn erg in trek bij de kleintjes. Ze is ook docent en mentor geweest van een groepje cursisten bij de natuurgidsenopleiding.

Dit is alleen nog maar een opsomming van alle werkzaamheden die Remieke als vrijwilliger doet en heeft gedaan voor IVN Ede. We weten dat ze ook nog vrijwilliger is bij Scouting, het Rode Kruis en de Hartstichting. Ook heeft zij als vrijwilliger bij de Prins Florisschool rond 1980 de schooltuin helpen oprichten en is zij de afgelopen jaren nog steeds actief bij de opzet en uitvoering van deze schooltuin.

Remieke krijgt energie van haar vrijwilligerswerk: „Al die verwondering, die lach, dat plezier, daar wordt mijn "accu" van opgeladen. Dan dat telefoontje en de opgesomde lijst, ze brachten mij terug bij al die mooie momenten. Nu, in deze ongewone 'Covid-tijd', mag ik een 'kroon' ontvangen op alles wat de mensen om mij heen hebben opgemerkt. Alle nijvere 'mieren' die deze zaken naar boven hebben getild: hartelijk dank! Het is voor mij nog wel even wennen, bloemen, kaartjes, mail, telefoon ... Daar ga ik van genieten!"

Remieke ontving veel felicitaties

Natuurgadgets.nl

natuur - survival - ontdekken

Webwinkel (in Ede) voor alle leeftijden

Sporen uit het verleden

Sporen uit het verleden: het Binnenveld

Nadat het landschap van Nederland gevormd is in de ijs-tijden, is het nu door menselijk ingrijpen totaal veranderd. In deze korte serie wil ik ingaan op de specifieke ingrepen door mensen in verschillende gebieden rondom Ede, te beginnen met het Binnenveld in de Gelderse Vallei.

ONTSTAAN VAN HET LANDSCHAP IN DE GELDERSE VALLEI

In de voorlaatste ijstijd, het Saalien, 180.000 tot 130.000 jaar geleden, was noordelijk Nederland tot waar nu de Rijn loopt met ijs bedekt. De gletsjer vormde uitlopers, tongen genaamd, die door hun gewicht tot 25 meter diep in de Nederlandse bodem zakten. Zo ontstonden de stuwwallen van de Utrechtse Heuvelrug en van het Veluwemassief met daartussenin de Gelderse Vallei.

In de laatste ijstijd, het Weichselien, 90.000 jaar tot 10.000 jaar geleden, kwam het ijs niet in Nederland, maar er heerste wel een poolklimaat. Er was weinig vegetatie en de ondergrond was bevroren. De Vallei werd vrijwel volledig afgedekt met fijn zand (dekzanden), dat door westenwinden tot een dik pakket werd opgewaaid tegen de stuwwal Ede/ Wageningen. Ook ontstonden in de Vallei dekzandruggen waar de wind vandaan kwam: paraboolduinen, die open liggen aan de westzijde. Het dekzand blokkeerde op veel plaatsen de afstroming van water naar de Rijn. Zo konden veenmoerassen ontstaan.

afb. 1

EERSTE BEWONING

De eerste bewoners in de Gelderse Vallei vestigden zich op de hoger gelegen dekzandruggen. Deze zijn nog steeds in het landschap te herkennen, evenals de wegen die erover lopen (afb 1). De noordelijke ligt ter hoogte van de Krommesteeg (afb 2, ook voorblad) en Kraatsweg tot ongeveer de Slagsteeg. De zuidelijke in het verlengde van de Veenderweg, Molenstraat en Driestweg naar de Langesteeg. Vanaf de 12e eeuw, mogelijk eerder, werden op deze zandruggen boerderijen gesticht. Er ontstond een "kampenlandschap" met onregelmatige verkavelingen en slingerende, voornamelijk oost-west lopende wegen. De boeren hadden hun akkers rondom de boerderijen. De grond kwam door bemesting met heideplaggen steeds hoger te liggen (afb 3,4). De laaggelegen landen langs de Grift werden gebruikt als

hooiland. Ze werden niet bemest en alleen aan het eind van de zomer gemaaid. Zo ontstonden de blauwgraslanden. Dit zijn onbemeste, vochtige hooilanden, met een periodiek wisselende waterstand. De naam danken ze aan het voorkomen van de blauwe zegge, een grassoort.

Vanaf de 13e eeuw werd ook het landschap ten zuiden van de zuidelijke zandrug en ten noorden van de noordelijke zandrug ontgonnen. Het ging hier om moeilijker beheersbaar en moerassig gebied. Door de ontginningen ontstonden respectievelijk de Wageningse polders en de Bennekomse polders. Het is een "slagenlandschap", dat wil zeggen, de percelen zijn smal, langwerpig en regelmatig verdeeld. Het gebied kenmerkt zich door noord-zuid lopende stegen, met een onderlinge afstand van 550 meter en sloten aan de oostzijde.

Afb. 2 (foto Sjoerd de Rave)

TURFWINNING

De ontginning van het veen begon in de eerste helft van de 15e eeuw en duurde tot het begin van de 20e eeuw (afb 5). Voor afvoer van turf liet David van Bourgondië, bisschop van Antwerpen, in 1473 een vaart graven naar de Rijn. Deze Bisschop Davidsgrift volgde gedeeltelijk de loop van het riviertje de Kromme Eem.

BEBOUWING

Mensen hebben ook gebouwd in de Gelderse Vallei. Er zijn veel oude boerderijen, waar ik nu niet op wil ingaan. De Gelderse vallei vormt nog steeds de grens tussen Utrecht en Gelderland. In het verleden gaf dit aanleiding tot veel conflicten. Daarom zijn er kastelen gebouwd ter verdedi-

afb. 3 (foto Jan van Eck)

afb. 6 (foto Jan van Eck)

afb. 4 (foto Sjoerd de Rave)

ging. In de buurt van Bennekom stonden Huize Nergena en Kasteel Harslo. Beide zijn afgebroken in het begin van de 19e eeuw. Van Harslo kunnen we aan de Harsloweg nog het poortgebouw zien (afb 6). De oudste van Harslo beschikbare afbeelding komt van een door B. Elshoff gemaakte kaart uit 1723, waarop Harslo in vogelvlucht is ingetekend. Op de tekening is langs de weg een gebouw te zien, waarschijnlijk het poortgebouw. Het kasteel heeft een gracht en is voorzien van een voorhof met een gebouw met een eigen poort. Dat betekent dat Harslo dus in 1723 twee poorten kende. De binnenpoort, rechthoekig en met spitse daken, was een echte middeleeuwse poort die bij het kasteel hoorde en die

ook de verdediging diende. Het poortgebouw dat we vandaag kennen had en heeft die gedaante niet. Toen kastelen hun militaire functie verloren, kregen niet alleen de gebouwen vaak een ander uiterlijk maar werden ook tuinen aangelegd. Deze waren vaak omgeven door muren voorzien van een buitenpoort. Dit lijkt ook bij Harslo het geval. Een bewijs hiervoor is dat het huidige poortgebouw veel later is gebouwd dan het kasteelgebouw zelf. De gebruikte stenen voor het poortgebouw zijn samen met het metselwerk gedateerd uit de achttiende eeuw. Het huis Harslo werd kort hierna, in 1814, afgebroken en het poortgebouw direct aan de weg werd als woning gebruikt. De poortopening werd dichtgemetseld met bakstenen uit de 16e eeuw, die mogelijk afkomstig waren uit een van de kasteelgebouwen. Iets verderop zien we aan de Harsloweg een grauw stuk beton in het weiland staan (afb 7). Dit is een bunker die door de Duitse bezetters in de winter van 1944/45 hier is gebouwd als onderdeel van de zogenaamde Pantherstellung. Dit is het in Nederland gelegen deel van de Westwall, die liep van Basel tot aan Kleef ongeveer langs de grens met Frankrijk, Luxemburg en Nederland. Van daaruit liep hij langs de Rijn via Arnhem naar Wageningen en vervolgens in noordelijke richting door de Gelderse Vallei naar het IJsselmeer. Een stuk van de linie liep over het traject van de Grebbelinie. De Nederlandse bunkers konden niet gebruikt worden, omdat deze op het oosten waren gericht. De bunker maakt ogenschijnlijk geen deel uit van de linie, maar bestrijkt de laagte tussen het heuvellandschap links van de Utrechtse Heuvelrug en rechts van de Veluwe. Het is dan ook geen verrassing dat het schietgat vrijwel op het zuiden gericht is. Op de hoek van de Dickensweg en de Dijkgraaf zien we

afb. 5 (foto documentatiecentrum Oud Bennekom)

afb. 7 (foto Jan van Eck)

afb. 8 (foto Jan van Eck)

een klein schuurtje staan (afb 8). Het valt op doordat het niet bij een boerderij staat, maar ook om de eenvoudige architectuur. Ook zijn de afmetingen anders dan je van een boerenschuurtje hier in de omgeving mag verwachten. Het was de werktuigenberging van de Eerste Coöperatieve Dorschvereniging, gevestigd en kantoorhoudend in Bennekom. Deze vereniging werd 1915 door 18 boeren uit Bennekom opgericht om zo gezamenlijk een dorsmachine aan te kunnen schaffen. Door de komst van de combine in de jaren zestig werd de dorsmachine overbodig. Het dorshokje,

zoals men het noemde, werd niet meer gebruikt en raakte in verval. De dorsmachine uit Bennekom heeft jaren werkloos naast het dorshokje gestaan en is uiteindelijk in brand gestoken. Het ijzer werd als schroot verkocht.

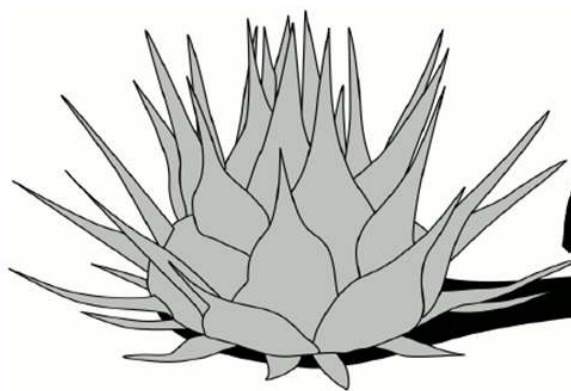
Rond 2002 werd de vereniging "De Dorschkast" opgericht met als doel het oude ambacht van het dorsen weer in ere te herstellen. Een dorsmachine uit 1928, een dorskast, werd aangeschaft. Het dorshokje konden ze voor een symbolisch bedrag overnemen, het werd opgeknapt en doet nu weer dienst als stalling voor de dorsmachine. De dorsmachine wordt gebruikt tijdens het jaarlijkse oogstfeest, waar het door de stichting verbouwde graan wordt gedorst.

In Bennekom wordt jaarlijks tijdens de Heideweek Vlegeldag georganiseerd. Naast allerlei andere activiteiten worden dan dorsmethoden gedemonstreerd. Er wordt met de vlegel gedorst, maar ook machinaal met de machine van de Dorschkast.

Bronnen

- Jeltje Zeelenberg, Het Binnenveld, ontstaan en gebruik. De Kostersteen 149 augustus 2019, p 3-10
- Kees Heitink, Waar zijn toch die kastelen? De Kostersteen 149 augustus 2019, p 38-44
- Jan van Eck, Het Dorshokje. De Kostersteen 138 november 2016, p 14-20
- Jos van Raan, Een Duitse bunker aan de Harsloweg in Bennekom, informatiefolder Open Monumentendag 2019

Jeltje Zeelenberg

KARDOEN

Natuurlijk lekker

Biologische voeding en verzorging
 Marktplaats 9 6721 JG Bennekom 0318 413067

Een bewogen verleden

En wat je daarvan nog kunt zien

Je kunt op verschillende manieren genieten van de natuur. Blick omlaag, naar wat kruipt, graaft en groeit. Blick omhoog, naar wat klimt, vliegt en fladdert. Blick vooruit, naar het grote geheel. Natuurliefhebbers praten vooral over de soorten die ze hebben gezien. Je hoort ze zelden over het geheel, een ecosysteem, het landschap. Toch denk ik dat het hen in wezen gaat om het geheel. Soorten zijn voor liefhebbers meer dan een mooi plaatje of een streepje op hun lijst. Een soort vertelt een verhaal. Hij vertegenwoordigt de vegetatie en het landschap waarin hij voorkomt en het esthetische beeld en gevoel dat daarbij hoort. Voor kenners volstaat de naam van een soort om dat gevoel met elkaar te kunnen delen.

Ook landschappen zijn meer dan een esthetisch beeld, meer dan een verzameling mooie plekjes, doorkijkjes en vergezichten. Een landschap vertelt ook een verhaal, of beter: verschillende verhalen. Een Groot Verhaal, over hoe het in een ver verleden is ontstaan, en kleine verhalen over wat de mens er daarna mee heeft gedaan. Als je die verhalen kent ga je anders kijken en kan je meer zien. Dan beleef je het landschap intenser.

De verhalen van het landschap zijn helaas minder toegankelijk dan een esthetisch beeld dat je kunt beleven op het moment dat je het aanschouwt. Landschap moet je leren lezen. Geologen, archeologen en cultuurhistorici proberen de verhalen van het landschap te doorgronden en begrijpelijk op te schrijven. Dankzij deze vertellers kunnen wij de verhalen lezen en doorvertellen. Ik mag dat graag doen tijdens excursies en merk dat veel mensen belangstelling hebben voor het verleden van het landschap en wat je daar nog van kunt zien.

De Veluwe heeft voor Nederlandse begrippen een spectaculair bewogen verleden. Het Grote Verhaal begint in het Pleistoceen. De bodem van ons land bestaat uit afbraakproducten van Europese gebergten die in de loop van zo'n 2,5 miljoen jaar zijn aangevoerd door de Maas, Rijn en Eridanos, een mysterieuze rivier uit Rusland en Scandinavië. Nederland was een rivierdelta: laag, plat en nat. Doordat de bodem geleidelijk daalde was er steeds weer ruimte om

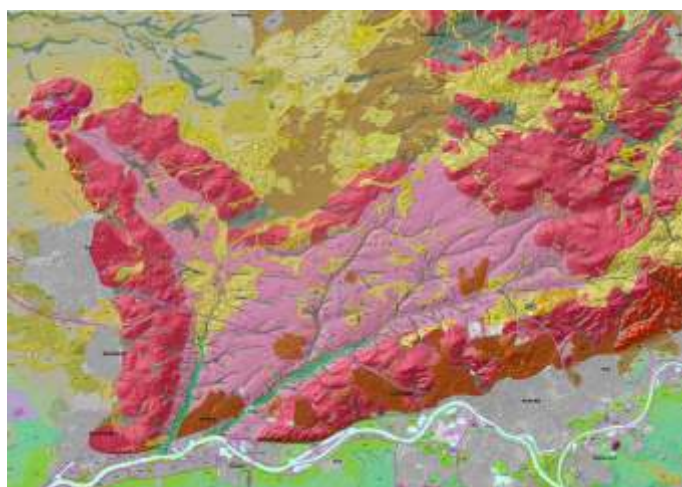

fig.2 Geomorfologische kaart van de stuwwallen

nieuwe lagen af te zetten bovenop oudere lagen. Daardoor bestaat de ondergrond van de Veluwe uit een honderden meters diep pakket opeen gestapelde, horizontale laagjes grind, zand, leem en klei.

Zo'n 200.000 jaar geleden begon een nieuw hoofdstuk. Landijs uit Scandinavië drong de delta binnen en bereikte ca. 150.000 jaar geleden de lijn Haarlem - Nijmegen. Twee gigantische gletsjers volgden de rivieren in zuidelijke richting. De grootste liep door de huidige IJsselvallei, richting Duitsland. Hij was tussen Apeldoorn en Holten ca. 40 km breed en honderden meters dik. Een kleinere gletsjer liep door de Gelderse Vallei tot net voorbij Wageningen. Een oostelijke zijtak van deze gletsjer liep via Otterloo richting Reemst. Het smeltwater van deze zijtak stroomde via Mossel en het Renkums Beekdal naar het zuiden.

De gletsjers kwamen steeds dieper te liggen doordat smeltwater het zand onder het ijs vandaan spoelde. Het weggespoelde zand werd afgezet voor het front van het ijs. Wanneer het ijsfront opschoof, werd de, destijds diep bevroren, omgeving opzij gedrukt, waarbij massieve aard-schollen werden losgebroken. De oorspronkelijk horizontale rivierafzettingen werden gekanteld en opgestuwd tot wallen van wel 200 m hoog.

Na de ijstijd lag de rivierdelta er heel anders bij: doorsneden door diepe gletsjerbekkens en hoge stuwwallen. De grootste wal liep ten westen van de IJsselvallei tussen Hattem en Dieren. Een kleinere stuwwal liep ten oosten van de Gelderse Vallei tussen Lunteren en Wageningen. Tussen Dieren en Doorwerth lag nog een wal, die was opgestuwd door een zijtak van de grote gletsjer in de IJsselvallei. (figuur 1)

Te midden van die stuwwallen lag de uitgestrekte spoelzandvlakte van Wolfheze (zie Figuur 2). Het landijs had de lage, natte en platte rivierdelta herschapen tot een geaccidenteerd gebied met een letterlijk bewogen verleden: het landschap van de Veluwe was geboren.

Naast het Grote Verhaal van de Veluwe zijn er vele kleine verhalen over wat de mens aan het landschap heeft toegevoegd, zoals grafheuvels, primitieve akkers en sprengbeken. Door de ontwikkeling van de potstalcultuur kreeg het landgebruik een vast patroon, met - van laag naar hoog - natte hooilanden, weilanden, nederzettingen, bouwlanden, heidevelden en stuifzanden. Het landgebruik was aangepast aan de mogelijkheden die de bodem bood, waardoor de toch al grote variatie in het landschap nog duidelijker zichtbaar werd: de kleine verhalen versterkten het Grote Verhaal.

Fig. 1 Reliëfbeeld van Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug

Met het toenemen van de technische mogelijkheden kon de mens de bodem steeds beter aanpassen aan zijn wensen. Door ontwatering, beregening en bemesting werd vrijwel overal akkerbouw mogelijk. Heidevelden werden ontgonnen en stuifzanden bebost. Invoering van de waterleiding maakte de bewoning onafhankelijk van het grondwaterniveau in de put. Waar het maar uitkwam ontstonden dorpen, woonwijken en bedrijventerreinen. De mens werd gelijkmaker in plaats van versterker van de variatie. Het landschap vervaagde doordat de kleine verhalen het Grote Verhaal overschreven.

Reed je vroeger over de Veluwe dan zag je het Grote Verhaal aan je voorbij trekken. Wie het kende begreep het patroon: de oostelijke stuwwal met beukenbossen, de spoelzandvlakte met heidevelden en berkenbossen, de westelijke stuwwal met opnieuw beukenbossen, akkers op de flank van de stuwwal, bewoning aan de rand en uitgestrekte graslanden in het midden van de Gelderse Vallei. Maar wie nu op de A12 bij Ede het stuwwallandschap verlaat ziet voornamelijk dezelfde bedrijfsdozen als overal elders in het land: een saai verhaal. Het Grote Verhaal is er onleesbaar geworden alsof er een pagina is uitgescheurd.

De meeste mensen zijn geïnteresseerd in het landschap waarin zij wonen. Zij willen graag genieten van de natuur en het landschappelijk beeld, maar kennen doorgaans niet het verhaal dat erbij hoort. Wie alleen de plaatjes bekijkt maar het verhaal niet kan lezen, mist een ontbrekende pagina niet. Wie het verhaal niet kent is niet zuinig op het boek.

Het landschap waarin we wonen is een deel van onze identiteit. De leesbaarheid van het landschap is essentieel voor ons gevoel ergens thuis te zijn. Laten we daarom de verhalen lezen en doorvertellen, opdat de mensen de samenhang van het landschap leren herkennen en bereid zijn het leesbaar te houden, zodat ook volgende generaties zich 'geworteld' kunnen voelen.

Wim Braakhekke, 1 mei 2020

Reageren: wim.braakhekke@renkumsbeekdal.nl

Meer lezen: Het landschap van de Veluwe en het Renkums Beekdal. www.renkumsbeekdal.nl

Het Landschap van de Oude Volksvertellingen

(Groene Gids van 1991 nummer 4 op bladzijde 11 en 12 staat dit artikel, geschreven door Joop Galeslout.)

"Als we op zoek willen gaan naar de aanwezigheid van het verleden in het landschap van de tijd waarin we nu leven, moeten we luisteren naar de oude volksverhalen. Die verhalen willen op geheimzinnige toon zeggen, dat er iets bijzonders aan de hand is. Er verschijnen witte wijven, er huizen aardmannetjes en 's nachts dolen vreemde dieren rond, zoals dieren zonder kop, zwarte katten, vurige honden of weerwolven. Ook heksen komen 's nachts samen. De plaatsen die door deze wezens bewoond of bezocht worden, zijn bijna allemaal ver van de bewoonde wereld af

gelegen. Als men vroeger van het ene dorp naar het andere ging, passeerde men, na het huis te hebben verlaten, achtereenvolgens de akkers en weiden van het dorp, een strook bos, heide en woeste grond. Om dan weer terecht te komen bij de akkers van het volgende dorp en tenslotte in de woonkern.

Al die wezens van de oude volksverhalen blijken steeds te huizen in de strook rond het dorp waar de woeste gronden liggen. Als men het dorp verlaat in de richting van een ander dorp, komt men in een gebied waarover de mens geen macht heeft. Het is het rijk van allerlei geesten dacht men. Hier liggen ook de grafheuvels waarin de vroegere bewoners begraven liggen. Hier moet men volgens de verhalen de verblijfplaats zoeken van al die wezens die het daglicht schuwen en die ergens in de grond, onder een grote boom of in een vreemd gevormde heuvel het verborgen leven leiden waarvan in het dorp slechts nu en dan enkele geruchten doordringen.

Op de lange winteravonden vertelde men elkaar dan verhalen over personen die door toeval of overmoed zo'n wezen zouden hebben ontmoet, of die 's avonds of 's nachts in het bos stemmen hadden gehoord, lichten gezien of iets anders geheimzinnigs hadden bespeurd.

Die verhalen waren boeiend maar ook beangstigend.

Terugdenkend aan onze kinderjaren, zien we ons omringd door sprekende dieren, feeën, elfjes en heksen, maar vooral door de goede en zeer wijze kabouters of aardmannetjes. Als we in het bos wandelden, verwachtten we elk ogenblik achter een boom of op een paddestoel zo'n mannetje te zien. Zijn gezicht was ons zeer vertrouwd van de plaatjes uit onze kinderboeken.

Bij het opgroeien merkten we dat de kabouters niet echt bestonden net zoals Sinterklaas ook niet echt was.

Het vermoeden dat we in de kabouters van onze kindertijd misschien het beeld van onze verre voorouders kunnen zien, kan bevestigd worden als we onderzoeken hoe deze verhalen zijn ontstaan. Op de plaatsen waar de verhalen zeggen dat er aardmannetjes wonen, blijken zich heel dikwijls resten uit het verleden te bevinden. Het waren grafheuvels waar de wezentjes woonden en de ouderdom van de vondsten die men op die plaatsen doet, varieert van ongeveer 1500 v. Chr. tot de vroege middeleeuwen. Het kan enige verwondering wekken, dat in de plaats van onze verre voorouders aardmannetjes gekomen zijn. De verkleinde mens echter, de mens in dwergvorm, is in bijna alle culturen het beeld van de ziel. Vermoedelijk hebben de vroegere bewoners hun herinnering aan deze plaatsen doorgegeven aan hun nageslacht, waardoor ze in het geheugen van de latere bewoners een bijzondere betekenis gekregen. "

Naar: Filosofie van het landschap van Tom Lemaire,

Joop Galeslout

Let op!

Wilt u deelnemen aan een activiteit?

Raadpleeg in deze COVID-tijd

de IVN - Ede site

Van de werkgroepen

Flowerwerkgroep IVN Ede

Deze werkgroep werd in 1996 opgericht. Destijds werd eenmaal per maand een natuurgebied in de gemeente Ede bezocht om de flora te inventariseren. In de loop van de tijd werd de aandacht van de groepsleden verlegd van alleen flora naar het waarnemen en vooral genieten van paddenstoelen, vogels, andere dieren en hun sporen. Ook werd de actieradius van de groep groter.

Wiebe Verbaan is vanaf 2005 de drijvende kracht van de groep. Hij bepaalt wanneer we welk gebied bezoeken. Dat is onder andere afhankelijk van wat er bloeit op dat moment. Zo gaan we in het voorjaar altijd een keer naar de Blauwe Kamer om het groot en klein hoefblad in bloei te zien. Foto 1 en 2 Daarnaast bewonderen we vanuit de vogelkijkhut de broedende lepelaars en aalscholvers.

Dit jaar stond deze excursie 19 februari op het programma. De weken ervoor was de waterstand in de Rijn hoog en het was dus in de Blauwe Kamer nogal nat. Foto 3

foto 1, Frits Storm

foto 2 Klein Hoefblad, Frits Storm

foto 4, Christ Elsten

foto 3, Theo Boessekool

Het was een prachtige voorjaarsdag en bijna alle leden van de florawerkgroep waren aanwezig. Foto 4. Eerst liepen we naar de oude steenfabriek, waar we in tegenstelling tot eerdere jaren nu geen klein hoefblad zagen. Ook stond de muurleeuwenbek tussen de stenen van de ruïne nog niet in bloei. Terug naar het uitzichtpunt, waar de vlonder naar de vogelkijkhut onder water stond. Gelukkig wist Wiebe een andere route en konden we ook nu genieten van lepe-laars en aalscholvers, die op het eilandje in de bomen hun nesten hadden gemaakt. Foto 5

Daarna terug naar de parkeerplaats. Onderweg zagen we twee kleine exemplaren van het groot hoefblad in bloei staan. Toch hebben we allemaal genoten van de mooie omgeving en het prachtige weer. Helaas bleek dit door het coronavirus de voorlopig laatste wandeling van onze florawerkgroep te zijn.

Jeltje Zeelenberg

Foto 5, Frits Storm

FA ROOSENBOOM

Graanhandel

ROOSENBOOM
VERKOOPADRES: KAMPSTRAAT 10

- Konijnvoer
- Honden en Katten
- Vogelvoer
- Duivenvoer
- Hooi per zak of baal
- Haksel, Houtvezel of stro
- Kunstmest
- Biologische Meststoffen
- Potgrond
- Bemeste Tuinaarde
- Compost

Telefoon 0318-610680

ROOSENBOOM BOSPOORT 33

Molenaar, graan en meel

Fourage en Kunstmesthandel

Vogelzaden en Kleindiervoeders

Geopend:

Ma t/m Vrij 08.30 – 12.30

13.30 – 18.00

Zaterdag 08.30 – 14.00

www.lagemaat-edel.nl

vandelagemaat

Elk seizoen volop groen

tuincentrum | schaapsweg 80 Ede | (0318) 615 615

Natuuronderzoekers en werkgroep scholen

Activiteiten januari - maart 2020

1. Winterse wandeling 17 januari 2020

Traditiegetrouw startten de schoolgidsen het nieuwe jaar met een gezamenlijke wandeling.

Met 14 personen gingen we op stap en zagen onderweg diverse leuke dingen. Govert Versteeg schreef een mooi verslag voor de Groene Gids.

Gerald Kersjes maakte vele foto's waar Joke een verslag van maakte dat te vinden is op:

<https://www.ivn.nl/afdeling/ivn-edel/activiteiten-verslagen>

De hei op (foto Gerard Kersjes)

2. Natuuronderzoekers 19 januari 2020

Scilla Köhlinger en Anne Dijkzeul hebben het initiatief genomen om samen dit jaar zes excursies te organiseren op zondag voor de jeugd onder de naam Natuuronderzoekers. De excursies worden genoemd in het excursieprogramma van IVN Ede. Breng het onder de aandacht van eventuele belangstellenden. Ze kunnen nog wel wat PR gebruiken.

Vuur maken (foto Scilla Köhlinger)

De eerste bijeenkomst was op 19 januari. Een verslag (met foto's van Scilla) vind je op:

<https://www.ivn.nl/afdeling/ivn-edel/kinderactiviteiten-van-de-natuuronderzoekers-in-2020>

3. Bomen knotten in Bennekom

Dit jaar is het weer gelukt om met 4 groepen 8 afkomstig van 3 basisscholen wilgen te knotten.

Halderbrinkweg

Een verslag van een knotmorgen stond met deze foto in Het Bennekoms Nieuwsblad van 19 februari 2020:

<https://www.bennekomsnieuwsblad.nl/reader/65236/1393946/wilgenknoten-in-woest-weer-ivn-schoolgidsen-hebben-personeel>
Er werd geknot langs de Halderbrinkweg en de Bevernel.

Wilgen knotten (foto Scilla Köhlinger)

Knotten met De Kern bij Bevernel (foto Scilla Köhlinger)

4. Heide opschonen Bennekom

Op woensdag 19 februari hebben OBS Uniek gr 7/8 met 32 leerlingen en jeugdclub De Bosvriendjes op de Bennekomse heide gewerkt.

Op de heide (foto Ineke Jansonius)

5. Bennekomse bijenhôtels

Op 21 februari organiseerde Malkander in buurthuis De Broek-Akker voor groep 8 van de Wingerd een natuurochtend. Nadat met bouw pakketjes, aangeschaft met cheques van de actie < Ede doet > , 4 bijenhôtels gemaakt waren, kreeg IVN Ede een kwartier voor natuureducatie. Ad en Ineke kozen voor een quiz met ja-nee-vragen over insecten in het algemeen, wilde bijen en het goed gebruiken van het bijenhôtel. Onder het motto "van je fouten leer je ook" is het een speelse manier van kennisoverdracht. De kinderen hebben enthousiast meegedaan en het was een leuke afsluiting van de morgen.

6. Boomfeestdag Bennekom 11 maart

Hoewel de landelijke Boomfeestdag op 18 maart gepland was, vond dit in Bennekom een week eerder plaats. Uiteindelijk kwam dit heel goed uit omdat een week later het bomen planten in Ede niet door kon gaan nadat de scholen gesloten waren.

Boomfeestdag (foto Joke Veltkamp)

Het was een succesvolle activiteit waarvan in Het Bennekoms Nieuwsblad van 18 maart een verslag stond.

<https://www.bennekomsniewsblad.nl/nieuws/algemeen/962207/boomfeestdag-2020-in-bennekom>

<https://www.bennekomsniewsblad.nl/reader/65172/1414981/boomfeestdag>

7. Tiny forests

In Ede worden bij 2 basisscholen Tiny Forests voorbereid in overleg met het IVN. Namens de scholenwerkgroep is Ineke Jansonius contactpersoon voor Uniek en Remieke Niermeyer voor Groene Vallei.

8. Biotoop bestuderen 13 maart

Koepelschool gr 5/6 riep de hulp in van het IVN om een geschikte plek te vinden om de aanwezige planten en dieren in een bepaald biotoop op de foto te zetten als onderdeel van een project. Ad en Joke hielpen mee op deze laatste schooldag voor de lock down.

Koepelschool

Even een foto

De presentatie was gepland op donderdagmiddag 9 april. Dit kon niet doorgaan omdat de scholen dicht gingen vanwege het Coronavirus. Hierna stopten alle activiteiten.

Bedankt

Op 7 mei besloot het NME-centrum Het Groene Wiel in verband met de Corona -regels tot eind van dit schooljaar alle activiteiten op te schorten.

We hopen in september weer aan de slag te kunnen met de excursies.

Joke Veltkamp

Meer dan alleen
bloemen en planten
voor kamer en tuin

Harkes
tuincentrum
...daar bloeit wat mooi

Klinkenbergerweg 29 Ede tel. 0318-612694
www.harkestuincentrum.nl

Natuurwaarnemingen

Straatjongens van de natuur

In 2006 ben ik begonnen met planten te fotograferen die op en tussen stenen groeien en die ik liefkozend “straatjongens van de natuur” genoemd heb. Eind 2005 een recensie gelezen over het boek “Stadsplanten” van Ton Denters dat in 2004 werd uitgegeven door Fontaine Uitgevers. Dat boek was voor mij de aanleiding om eens wat scherper te gaan letten op wat er in Ede zoal groeide op muurtjes en tussen stenen. Je kunt bijna niet zo gek bedenken hoe klein het

Vlasbekje

plekje is waar de één of andere plant genoeg aan heeft om zich te vestigen. Die plek hoeft niet eens een vruchtbare plek te zijn, zelfs op muurtjes in de luwte kun je planten vinden. Je moet dan niet meteen denken aan grote bomen of zo, maar veeleer aan nietige mosjes zoals b.v. muisjesmos. Je kunt bijna zo gek niet bedenken of verwilderde tuinplanten kun je naast echt wilde planten aantreffen. Waar moet je in Ede dan zijn om die “ straatjongens van de natuur” aan te treffen? Kort gezegd: zo ongeveer overal. In woonwijken op trottoirs, stoepen en parkeerplaatsen. Bermen en middenbermen van doorgaande wegen en op industrieterreinen op parkeerplaatsen, op laadperrons maar ook tegen gebouwen kun je ze vinden. Vergeet de spoorlijnen niet, maar daar ben ik maar niet gaan fotograferen want daar heb je zo maar een bekeuring. Dat is verboden terrein voor voetgangers die niet aan het werk zijn

voor spoorwegmaatschappijen.

Daar waar weinig over stoepen wordt gelopen grijpen planten snel de kans om de wereld te vergroenen. Helaas zijn er veel mensen die dat maar “rommel” vinden. Zwerf- vuil is voor mij rommel! Door de gemeente wordt op ver- schillende manieren geprobeerd dat groen te bestrijden. Borstelwagens, heetwaterstoomapparaten rijden rond en

chicorei

er wordt zelfs weer nagedacht over spuiten met gif. Men heeft toch de mond vol over een groene gemeente. Groen mag wel in parken en bossen maar stoepen, trottoirs en wandelroutes horen toch “schoon” te zijn vinden er velen. Van mij mag de natuur zijn kansen grijpen waar ze liggen

Canadese fijnstraal

en als een stoep, trottoir of wandelpad zo weinig wordt gebruikt dat ze gewoon vergroenen dan moet dat voor mijn gevoel kunnen. Tot nu toe heb ik ongeveer een 200 verschil- lende soorten planten in Ede gefotografeerd. Niet alleen op stoepen maar werkelijk op de meest vreemde plaatsen, op muurtjes, onder hekken, bedenk het maar. In het boek Stadsplanten, 432 pagina's, zijn er meer dan 300 beschre- ven. Ik heb foto's kunnen maken van o.a. verwilderde groentes, siertuinplanten en bomen. Het gaat om zowel kruidachtige soorten, eenjarige maar ook overblijvende soorten waren daar bij. Bomen en struiken afkomstig uit zaad van laan-, park- en tuimbomen heb ik gezien. Planten die als windbestuivers te boek staan evenals soorten die door insecten moeten worden bestoven waren aanwezig en soorten die voor de verspreiding afhankelijk zijn van wind en dieren kun je als “straatjongen” binnen de bebouw- de kom ook aantreffen. Sporenplanten als mossen en va- rens, paddenstoelen, slijmzwammen en ook korstmossen

Groot streepzaad

zijn te vinden. Erg veel kruidachtige planten maar ook kleine en zelfs grotere jonge bomen en struiken kun je zien, een variatie om U tegen te zeggen. Gewoon de ogen open houden en gebruiken om te zien en je zult versteld staan van wat er allemaal te zien is. Bij de gemeente waren ze blij met deze fotografische verzameling die ik op cd gezet heb. Misschien dat dit een eyeopener was voor hen en misschien zullen ze eens wat anders aankijken tegen deze “straatjon- gens van de natuur”.

Dick Klein Geltink

Juweeltjes van de natte heide: de klok- jesgentiaan en het gentiaanblauwtje.

In onze natte heidegebieden komt een interessant plantje met prachtig diepblauw gekleurde bloemen voor: de klok- jesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*). Evenals de Erica- ceae, waaronder de dopheide (*Erica tetralix*), kan de klok- jesgentiaan prima leven onder de zure omstandigheden zoals die zich in heidevegetaties voordoen. Wat later in de zomer komen de rechtopstaande klokvormige bloemen in bloei. Temidden van de dan al bloeiende dopheide zie je dan de statige blauwe bloemen van de klokjesgentiaan te voorschijn komen. Aan een stengel kunnen zich wel 10-12 bloemen ontwikkelen, maar in de top staat altijd één bloem. Aan de binnenzijde van de bloem zijn groene stipjes te zien en aan de buitenzijde vijf groene strepen in de lengterich- ting. De bestuiving van de klokjesgentiaan vindt meestal door hommels plaats die van bloem naar bloem vliegen. In

tijden met weinig insectenbezoek door koud weer kan zelfbestuiving plaatsvinden. De grootste kans de klokjesgentiaan aan te treffen is langs

Klokjesgentiaan (foto Dick van Houwelingen)

paden en afgeplagde stukken. Hier is de bodem net iets voedselrijker door mineralisatie ten gevolge van licht en mechanische processen (onder andere betreden).

In het najaar ontstaan aan de wortelstok nieuwe spruiten die zich 's winters verder ontwikkelen, ook als de waterstand in de natte gebieden veel hoger is en de plantjes onder water staan. Ten gevolge van de ontwatering van heidegebieden komt de klokjesgentiaan steeds minder voor. In Nederland komt de klokjesgentiaan voor op de Waddeneilanden en in de natte (heide)gebieden van Zuid-Holland, Utrecht en Drenthe (Nationaal Park Dwingelderveld). Hier in de buurt is het Nationaal Park De Hoge Veluwe (Deelerveld) een geschikt gebied om de plant te bewonderen. Door zijn elegantie en diepblauwe kleur noemt de grote natuurbeschermmer Jac. P. Thijsse de klokjesgentiaan niet voor niets de "Koning der heideplanten".

In enkele gebieden waar de klokjesgentiaan voorkomt kan je ook een vlindertje tegenkomen dat geheel afhankelijk is van het voorkomen van deze plant tezamen met de aanwezigheid van bepaalde soorten knooppieren. We hebben het dan over het gentiaanblauwtje (*Phengaris alcon*). De mannetjes van deze vlinder zijn aan de bovenkant blauw (zie foto) en de vrouwtjes bruin. De vlinders hebben één generatie en vliegen van begin juli tot half augustus.

Voor het leggen van de eitjes kiest het vrouwtje de bloemknoppen van de klokjesgentiaan. De witte eitjes steken

scherp af tegen het groen of donkerblauw van de knoppen en zijn gemakkelijk te herkennen (zie foto). Na circa tien dagen kruipen de rupsen uit de eitjes en voeden zich met de bloemdelen en het vruchtbeginsel van de plant. Hierna gaat zich een fascinerend proces van samenwerking ontwikkelen. Na ongeveer twee weken laten de rupsen, die dan enkele millimeters groot zijn, zich op de grond vallen in de hoop gevonden te worden door bepaalde knooppieren, bij voorkeur de bossteekmier (*Myrmica ruginodes*). Door het afscheiden van bepaalde geuren en een suikerachtige vloeistof uit een klier aan het achterlijf maken de rupsen zich aantrekkelijk voor de mieren en worden ze niet aangevallen en niet als prooi genuttigd. De knooppieren nemen ze juist ter verzorging mee naar hun ondergrondse nest. Hier blijft de rups de hele winter en wordt gevoed door de mieren en hapt af en toe ook nog van het broed van de mieren. De verpopping vindt laat in het voorjaar plaats en begin juli kruipt de vlinder uit de pop. Deze wordt echter wel als een indringer en dus als vijand beschouwd en de vlinder moet maken dat hij of zij het nest zo snel mogelijk verlaat voordat de mieren beseffen wat er aan de hand is. Hierom vindt de ontpopping meestal vroeg in de morgen plaats als de mieren nog niet actief zijn. De wegvluchtende vlinder komt buiten, pomp haar vleugels op en kan aan een nieuwe voortplantingscyclus beginnen. In het nest van de bossteekmier kunnen op deze wijze wel zo'n 10 rupsen van het gentiaanblauwtje overwinteren. We hebben hier dus te maken met een bijzondere samenleving (symbiose) van rups en mier met wederzijdse voordelen. De vlinders die zich op deze wijze voortplanten worden ook wel mieren-

Eitjes (foto Dick van Houwelingen)

Gentiaanblauwtje (foto Dick van Houwelingen)

blauwtjes genoemd. Naast het gentiaanblauwtje kennen we in Nederland nog 2 andere zeldzame mierenblauwtjes: het pimperlblauwtje en het donker pimperlblauwtje. Het gaat niet goed met het gentiaanblauwtje in Nederland. Vanaf de midden jaren 90 van de vorige eeuw is de soort in een vrije val geraakt en is sindsdien met 90 % achteruit gegaan. Op de Rode Lijst staat de vlinder dan ook te boek als bedreigd.

Voorwaarden voor het voortbestaan van het gentiaanblauwtje is de aanwezigheid van de waardplant én de waardmier. Beheermaatregelen die o.a. vergrassing en verdroging van gebieden tegengaan zijn bepalend of we in de toekomst de klokjesgentiaan en het gentiaanblauwtje nog te zien zullen krijgen. Blijkens eigen waarnemingen was ook in 2019 de vlinder nog steeds aanwezig in het Deelerveld.

Dick van Houwelingen

Planten en hun naam

Dat is de titel van een "Botanisch Lexicon" geschreven door H. Kleijn. Dit boek uit de vorige eeuw kreeg ik van een lid van onze Floragroep. Al bladerend kwam ik veel leuke informatie tegen. Die wil ik graag met jullie delen.

Over sommige planten worden bladzijden vol geschreven, maar ik beperk mij tot enkele wetenswaardigheden. Wie alles wil lezen kan zich verdiepen in: Planten en hun naam, Botanisch lexicon voor de Lage Landen door H. Kleijn, tweede druk 1979, uitgegeven door Meulenhoff Amsterdam.

Voor deze Groene Gids richt ik mijn aandacht op de gele morgenster, de wilde cichorei en het duizendblad. Planten die nu bloeien en mij boeien.

Gele morgenster of *Tragopogon pratensis*, (pagina 279)

De "zondagse naam" *Tragopogon* is afgeleid van het Griekse woord *tragos* = bok en *pagon* = baard.

In de middeleeuwen wordt het bocksbaert genoemd. Het grijze zaadpluis doet denken aan de baard van een bok.

Morgenster wijst op de stervormige bloem en morgen geeft aan dat de bloem zich 's morgens vroeg al opent en op het warmst van de dag, dus in de middag sluit. De lange groene kelkbladen sluiten zich beschermend om de bloem. De stengel en de wortelstok hebben zoet melksap, dat in de smaak viel bij de jeugd, vandaar de naam Suikerjenne en Sukerjentjes.

Vroeger werd de Gele morgenster wel als groente gegeten. De wortel lijkt op die van de schorseneer.

Wilde cichorei of *Cichorium intybus*, (pagina 82)

De naam *Cichorium* is afgeleid van het Griekse woord *kio*

= ik ga en *chorion* = veld. Dat wil zeggen dat deze plant niet op het veld, maar juist aan de rand hiervan langs de weg groeit.

Deze planten werden zowel door de Grieken als de Romeinen als groente gegeten. Het is de voorloper van ons Brussels lof.

Cichorei is ook bekend geworden als Duitse koffie. In de 18e eeuw ontdekten Franse artsen dat geroosterde cichoreiwortel een goede vervanging was voor de toen dure geroosterde koffieboon. Ook tijdens en na de 2e wereldoorlog werd dit nog gebruikt. Een lepeltje "Buisman", tot poeder gemalen geroosterde cichorei uit een blauw goud gekleurd blikken busje, werd nog door mijn moeder toegevoegd aan de filterkoffie.

Aan cichorei werden ook magische krachten toegeschreven. Zo zouden de boeien van iemand, die zonder het te merken, tijdens zijn slaap werd geboeid, vanzelf los vallen wanneer hij een cichoreiwortel bij zich draagt. Ook kon cichorei iemand onzichtbaar maken.

Duizendblad of *Achillea millefolium* (pagina 9)

Het geslacht *Achillea* heeft deze naam te danken aan de Griekse held Achilles, die volgens de sage de levens van zijn gewonde soldaten redde door hun wonden met deze plant te behandelen.

Millefolium heeft te maken met het fijn verdeelde blad dat uit wel duizend blaadjes lijkt te bestaan.

Sap van de plant stelt bloedingen. Het werd vroeger gebruikt bij bloedende wonden en ook bij de behandeling van bloedneuzen.

Thee getrokken van de bloemen werd toegepast bij nier- en blaasklachten.

Duizendblad diende ook, omdat het wat bitter smaakt, als vervanging van de dure hop bij het brouwen van bier.

Remieke Niermeyer

Diversen

Nacht van de vleermuis

Al 25 jaar wordt de nacht van de vleermuis in Europa georganiseerd.

Dit jaar is die nacht in het weekend van 28 tot en met 30 augustus 2020.

Wiebe Verbaan wil deze nacht zaterdag 29 augustus invulling geven.

De start is 20.30 uur op de parkeerplaats bij Huis Kernhem aan de Kernhemseweg 67 Ede.

Onder het voorbehoud dat alles vanuit Den Haag is vrijgegeven.

Festival Vier de natuur! IVN tussen de bomen

IVN Natuureducatie bestaat 60 jaar. Het is de bedoeling dit jubileum te vieren met een groots festival op het Bomen-centrum in Baarn op zaterdag 19 september 2020.

Wanneer je hieraan mee wilt doen moet je wel een festivalticket kopen.

Festivalupdates

"Via de website maar ook via de speciale 60 jaar IVN-groep op Ons IVN delen we de laatste festivalupdates en houden we je op de hoogte. We houden de ontwikkelingen rondom

het coronavirus goed in de gaten en beslissen medio juni of het festival definitief door kan gaan. Mocht dit onverhoopt niet het geval zijn, dan ontvangt iedereen die een festivalticket heeft gekocht het geld voor de tickets retour."

Agenda?

Als gevolg van de coronamaatregelen heeft IVN Ede besloten om alle geplande excursies tot en met 1 juli te schrappen. De gezondheid van de natuurgidsen en van de deelnemers willen we op geen enkele manier in gevaar brengen. Hoe we omgaan met de situatie na 1 juli en of de activiteiten dan weer in aangepaste vorm worden hervat, is bij het verschijnen van deze gids nog niet duidelijk. Houd daarvoor onze website: <https://www.ivn.nl/afdeling/ivn-ed> en onze nieuwsbrieven in de gaten!

Voor de jeugd

Natuurbingo voor zomer 2020

Nu alle activiteiten tot 1 juni afgelast zijn en we niet weten wanneer de eerste excursies weer plaatsvinden, heb ik voor jullie een thuisexcursie uitgewerkt.

Natuurbingo is een populaire activiteit bij de Bosvriendjes en ik hoop ook bij andere IVN-ers. Voor de achterkant van deze Groene gids heb ik dus een bingokaart voor jong en oud gemaakt.

Alles moet je in je tuin of tijdens een dagelijks ommetje kunnen vinden. Ik hoop dat ik het tempo waarin de natuur zich in de periode van het maken van de Groene Gids ontwikkelt, goed heb ingeschat. Zo niet, zoek een creatieve oplossing. Jonge bessen van de vlier worden goed gerekend, en kikkervisjes met pootjes of minipadjes ook. Van hommels en waterjuffers zijn ook andere soorten dan getekend en die zijn ook goed.

Twee vakjes hebben geen tekening, daar mag je zelf tekenen of beschrijven wat je gevonden hebt.

Sint-Janskruid bloeit rond Sint-Jan (24 juni), de laatste jaren meestal al eerder. Een mooie datum om als einddatum voor je bingospeurtocht aan te houden.

Kun je iets niet vinden? Probeer het dan met een joker. Een egel of klavertje vier mag je naar keuze inzetten.

De Bosvriendjes stellen twee zoekkaarten (onderwerp in overleg) beschikbaar. Eén zoekkaart voor de snelste inzender van een volle bingokaart. Omdat we niet kunnen controleren wat je gehoord hebt en je geen vleermuis kunt opklappen, vertrouwen we erop dat je eerlijk afstreept. De andere zoekkaart is voor de meest creatieve inzender. Bedenk een leuke manier om ons te laten weten wat je gevonden hebt.

Stuur je inzending vóór 1 juli naar bosvriendjes.ivnede@gmail.com of naar Gruttoweide 36, 6708 BJ Wageningen

We hopen dat de laatste Bosvriendjesmiddag van het jaar door mag gaan en dat we daar de winnaars bekend kunnen maken.

Ineke Jansonius

Kersenbloesem en gevleugelde vrienden

Half maart staat mijn kersenboompje vol in bloei.

Nu het wat warmer is, zoekt het rondom de takken.

Dikke hommelsoningen en nijvere bijen zijn druk aan het verzamelen.

Het stuifmeel helder geel aan hun pootjes.

Het tjiiiet in de takken van de groenlingen.

De nestkast wordt geïnspecteerd door man en vrouw koolmees,

Ze vliegen in en uit om daarna weer te smullen van de zonnepitten.

Ben benieuwd, want aanvoer van nestmateriaal heb ik nog niet gezien.

Tussen de berg gesnoeide takken zie ik vrouw heggemus met een snavel vol witte haren. Ze vliegt omzichtig van tak naar tak, maakt nog een rondje in de taxusstruik en vliegt dan snel weg. Waarheen hoop ik komende tijd te ontdekken.

Zo'n achtal groenlingen genieten nog steeds van de zonnepitten, maar het valt op dat er op elke voerplek slechts twee (een paartje) rustig kunnen eten. Want drie is teveel. Remieke Niermeyer

Het sneeuwt in de lente

Ja maart roert z'n staart, aprilletje zoet geeft wel eens een witte hoed.

De lucht is stralend blauw en er drijven wat witte wollige wolkjes langs.

De bomen in mijn straat staan in hun witte bruidstooi te stralen.

Hier en daar piept er wat teer groen tussen de dikke witte toeven op hun takken.

De groenlingen, heggemus, mezen laten hun lenteroep horen.

Het waait stevig en de takken deinen in de wind.

Op die wind dwarrelen witte bloemblaadjes als sneeuw door de lucht.

Ze glijden als piepkleine witte zwaantje over het asfalt, vormen hoopjes aan de randen van de bloemperken, zelfs roomwitte stroken langs de stoepanden.

Echt: Het sneeuwt in de lente!

Remieke Niermeyer

NATUURBINGO IVN EDE ZOMER 2020

			
Jonge merels (vogels)	Waterjuffer	Iets dat lekker ruikt	Huisjesslak
			
Pissebed	Bloem Sint-Janskruid	Bloem vlier	Kikker- of paddenvisje
			
Steen met 2 kleuren	Iets dat paars is	Koolmees	Hommel
			
Vleermuis	Honingbij	Veer	Geluid gierzwaluw
			
Handvormig blad	Regenworm	(Kool)witje	Lieveheersbeestje